

451802

AMICULU SCÓLEI

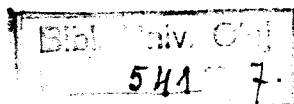
fóia pentru naintarea invetiamentului si
a educatiunei la Romani.

redigeata

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V. ROMANU.

ANULU III. 1862.

Sibiu.

Tipografi'a lui S. Filtch.

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Reprivire.

La inceputulu anului nou, pentrucá privirea in viitoriu se ne fia mai chiara, e de lipsa a ne trage sam'a cu trecutul.

Inceperea fóiei nóstre la 1860 a purcesu din convingerea, ca poporulu nostru numai prin o buna educatiune va puté ocupá cu statornicia loculu ce i se cuvine intre natiunile libere. Pe atunci scólele nóstre se inmultiau si imbunataiau pe di ce mergea; unu bunu semnu alu starii loru inaintate a fostu si imbraçisiarea cu caldura a organului de façia. In primul semestru alu anului 61 fóia nóstra aflà totu acea sprigióna buna, semnu, ca tréb'a invetiamentului inca totu n'ajunsese a fi grigea cea din urma a nóstra si a regimului. Insa cu inceputulu semestrului II. a. tr., pe-candu acum se stersese mai cu totul urm'a absolutismului si sórele constitutiunei erá susu pe orizontele nostru, scólele nóstre vinu intr'o decadintia vaierabila, darimandu-se, mai totulu si din puçinulu acel'a catu se edificase in timpul scurtu alu progresârii loru. Escatele incâlmâceli politice ademenira, ori póte si silira pe mai multi chiaru si din barbatii scólei a se amestecá — cu parasirea campului actiunei loru — in volbur'a ce invêrti si ameti lumea politica. Asia in semestrulu ultimulu trecutulu anu spriginulu „Amic. Scól.“ prin prenumeriune si colaborare a fostu atât'a de micu, in-

câtu intreprindietur'a lui avù d'a suportá o dauna nu nesimtita.

Credemu a fi doveditu de-ajunsu nu numai prin vorbe, ci si fapte, ca suntemu departe d'a vená vr'unu scopu speculativu; ca unic'a nóstra tendintia a fostu si va fi: inaintarea poporului nostru prin invetiatura si educatiune buna. Daca organulu acest'a a aflatu in anulu antâiu spriginirea asteptata, intreprindietur'a lui s'a silitu a întórce acelu ajutoriu totu in folosulu publicului, escoperandu, cá scrierea numita inca cu inceputulu anului alu doile, se ésa odata pe septemana, — si daca si in jumetatea antaia a anului decursu a aflatu aceeași spriginire, noi am datu in acelu anu mai multe adaose la fóia si catra finea acelu semestru am facutu cunoscuta on. publicu determinarea nóstra, d'a dá pe viitoriu mai multu de o còla pe septemana, daca spriginirea va cresce. Insa in semestrulu din urma acést'a se 'ntemplà din-contra.

Redactiunea facù toti pasii necesari pentru a se reinmultí abonantii si — daca semnele nu insiéla — acea dorintia se va si impliní in anululu curinte. Totusi se indrépta si cu asta oca-siune catra on. publicu, si i cere nobilulu succursu, necesariu spre sustienerea si prosperarea acestei foi.

**Siedinti'a Comitetului Asociatiunei transilvane
din $\frac{2}{14}$ Ianuaru 1862.**

sub presidinlu ordinariu alu Esekentiei Sale D. Episcopu Andreiu bar. de Siaguna, fiindu de façia din

membrii comitetului Domnii: Petru Maniu, Iacobu Bologa, Dr. Pavelu Vasiciu, Ilie Macelariu, Nicolau Popeia, Sava Popoviciu, Dr. Joane Nemesiu, éra din oficiali DD. A. Vestemianu secretariu, Ioane Pinciu, controloru si V. Romanu, archivariu.

Dupa citirea protocolului siedintiei din 10. decembrie Esel. Sa D. presedinte comunica comitetului o scrisóre a Dlui secretariu primariu G. Baritiu, prin care s'aduce la cunosciñtia comitetului, cumca Romanii Brasioveni, indemnati de bucuria pentru tienerea adunarij generale din Iuliu viñtoriu in Brasiovu, nu numai vor face pregatirile cuviñtiöse pentru primirea óspetiloru, dara vreau a si arangea o espusetiune de tóte productele, manufacturele si artefactele nationale, la care ceru consensulu on. comitetu. Comitetulu, luandu acésta scire placuta la cunosciñtia, cu cea mai vie bucurie incuviñtiã o asemenea fapta laudabila a braviloru Brasioveni si hotari a se aduce acést'a la cunosciñtia respectiviloru. — Alte pasuri, ce mai sunt de lipsa in asta priviñtia, inca se vor face.

Se citi apoi ratiociniulu de pe lun'a trecuta, din care se vediu ca 'n acelu restimpu a mai incursu bani 1941 fi. si ca sum'a totala a fondului este 7473 fi. 83 cr.

In urm'a concursului scrisu pe bas'a conclusului comitetului din 10. decembrie, tinerii juristi dela academi'a de drepturi din Sibiu au asternutu o suplica, in care se plangu asupr'a acelui conclusu esprimandu ca acestu conclusu ar fi unu gravamenu pentru dñsii, si se róga, cá atãta banii adunati prin colecte pentru ajutorarea juristiloru, câtu si cari se voru mai adunã spre acelu scopu, se nu se comaseze la fondulu Asociatiunei, ci se se imparta intre dñsii de comitetulu juristiloru dupa modalitatea de mai nainte, care cerere, in adevèru, se si incuviñtiã. — Totu in urm'a scrisului concursu veni o cerere dela juristulu Pestanu Ioane Nichita, pentru d'a fi impartesitu cu unu stipendiu, ce inca se incuviñtiã. A dóu'a rugaminte in asta priviñtia a juristului de Sibiu Jovianu Teodosiu Stoica, neavendu tóte cerintiele preserise se innapoiã suplicante-lui, pentru de a-si ajustã suplic'a sa amesuratu concursului scrisu in asta priviñtia. La cele 9 stipendii care mai sunt de impartita se póte inca concurã fara deosebire de locu si facultate ori scóla in care invétiã.

Se asterne comitetului din partea archivariului „Cartea de lectura pentru scótele primarie romane“, intocnita de dñsulu, cu rugare, cá Onoratu-acelasiu se binevoiesca a o supune unei censure prin barbati de

specialitatea pedagogica, si aflandu-o de buna se o autoriseze si recomande autoritatiloru nóstre scolastice spre introducere in scótele populare romane. Dupa desbatere neasteptatu o lunga se decide a se comunicã spre censurare corpului profesoralu din Blasiu. Cãtu pentru partea a dóu'a a cererii se statorí, cumca comitetulu nu se afla competente a o recomandã pentru scóte. —

Archivariulu V. Romanu aduce mai departe la cunosciñtia on. comitetu, cumca dñsulu, cu scopu d'a face unu micu inceputu la infintierea unei bibliotece a Asociatiunei s'a adresatu catra mai multi din Sibiu si impregiuru, cá se doneze acelei bibliotece unele carti; arata ca unii barbati, si anume D. libreriu si tipografu din Sibiu S. Filtsch, DD. Dr. N. Stoia, Ioane Pinciu si Iuliu Bardosi au si donatu mai multe, dintre cari D. S. Filtsch se mai apromite a dá pe viñtoriu bibliotecei cate unu esemplariu din tóte opurile edate ori tiparite la dñsulu in ori-ce limba, ceea-ce on. comitetu a primitu cu via multiamita, si a conclusu a se asiediã cartile donate in biblioteca, éra daruitoriloru se li se faca cunoscuta primirea cartiloru si se li se aduca multiamita.

Se pertractara inca si alte obiecte de mai puçina insemnate; éra siedinti'a se incheiã pela 2 óre dupa prandiu.

Oserbatiune asupra „observatiuniloru ortografice si limbistice din Nru. 47 alu „Amicului scólei.“

„Satulu arde, si bab'a se peptena.“

Se duce minune catu suntu de minunati, de usiurei si superficiali unii din omenii nostrii! Cá se se convinga bunulu cititoriu de acésta, ajunge se citesca observatiunile pomenite mai susu, cu care unu „membru — cumu se subscrie — alu societatiei literarie“ se încerca a ne invetiã a scrie dupa placulu Dlui. —

Eh bine Domnule! unde au romanii pana astadi o societate literaria? spune, cá se ne insinuamu si in scriemu si noi de membrii, — mi se pare ca noi o patim cu asociatiunea nóstra cá parentii ce si-botéza copili, Johann, Georg, Vaselia, si apoi le dicu „Hontz“ Ghircu, Jordachia si Lica.

Éra deca DTea cá omu realu, carui nui-pasa de numiri si forme, ai vrutu se intielegemu noi prin societatea literaria a Dtale „Asociatiunea transilvana, 1) pentru

1) botezata asia, la nefericit'a propunere a Aldulénului ce ne constã o disputa de 3 óre si erã pe aci se aduca o ruptura, ce o cautã unii cá nu luminarea intre noi.

literatur'a romana si cultur'a poporului romanu* cumu, de ai inceputu pentru Ddieu cu astfelu de lucrare? prin care in locu de a innaintá, se impedece literatur'a si cultur'a poporului romanu.

In midiloculu atatoru eveneminte politice atatu de amenintatorie, facia cu starea cea desolata si parasita a bisereciloru si scoleloru nostre de ambe confesiunile, in caosulu atatoru neajunse in privinti'a economica, industriaria, si a o mie de alte trebi domestice private si publice, ce ne dau unu materialu atatu de mare de lucratu, si ne chiama in gur'a mare, cá se le aretamu, desfasuramu, tratamu, desbatemu, se le invetiamu noi, si se invetiamu pe altii, cá se innaintamu literatur'a si cultur'a poporului romanu, noi pare ca e unu blastemu afurisitu! stamu totu si éra totu numai pe langa observatiuni ortografice, o nesocotintia ce nu se póte calificá si descrie cu colori destulu de negre cumu merita, in adevuru; — asia incatu numai pote omulu a nu-si aduce aminte de proverbulu din fruntea acestor'a. — Se dice, ca la Schwabi le vene mentea numai la 40 de ani, si mie-mi vene se dicu ca noue nu ne vine nece la 60, celu pucinu asia se vede din faptele nostre. —

Dela tempulu Sincanului, Micului — calugarulu — si Petru Maioru, carii precatu sciu io au scrisu mai antaniu cu litere si ortografia adevratu romana, au trecutu mai multu de 60 de ani, s'au scrisu si publicatu sute de ortografii, incatu ne eramu mai uritu si ingretiosiatu de atatea minutii cate amu cetitu si vediutu, si inca nu suntemu invoiti. —

Si déca va fi se mergemu asia, nu ne vomu invoii in véculu vécului.

Éra déca e vorb'a se ne invoimu, debe se cunoscemu si recunoscemu autoritate. Acumu dupace, celi mai de frunte literati filologi ai nostrii, cá canoniculu T. Cipariu, Directorulu Gavriila Munteanu, D. G. Baritiu, Concepistulu Puscariu, D. Codru, Dr. Vassiciu, Parentele Sava Popovicu, dein carii celi mai multi au compusu si datu la lumina gramatici si ortografii, in siedintiele d'in 2, 3 si 4. Octobree 1860, au recunoscutu dupa o desbatere de 3 dile destulu de seriósá, de bune si ale s'ale principiale propuse de canoniculu Cipariu, si au adoptatu de ocamdata modulu scrierei seau ortografi'a propuse de Rnti'a sea; parerea mea e: ca nu se mai póte abate nimené dela acést'a autoritate legiuita dupa natur'a si form'a lucrului, fara a se face rebelu si refractariu in contr'a limbii si natiunei sale.

Socotu prin urmare, ca e o crima, a mai desbate acestu obiectu in diarele publice, si a ocupá cu de aceste loculu altoru lucruri momentose, din care se traga publiculu unu folosu óre care pipaitu, cu atatu mai vertosu nu, pentruca acumu s'a infintiatu o autoritate si mai mare, care are de a priveghia pentru acést'a, vreu se dicu „Asociatiunea transilvana.“ —

Dupa parerea mea aceli diletanti ortografici, cari nu se multiimescu cu principiale puse si adoptate de Barbatii comisiunei filologice prela inceputulu lui Optobree a tr. déca credu ca au afluatú pétr'a intieleptiloru in modulu scrierei nostre, se scrie cumu au afluatú Dloru ca e mai bene, éra déca vreu se refórme si correga pe lumea cea peccatosa, retacita si gresita se se adreseze cu opuseurile si incercarile Dloru la Senatululu séu Comitétulu „Asociatiunei transilvane“ ce e insarcinata de natiune anume pentru literatur'a romana, si cultur'a poporului romanu, éra pre bietulu publicu cetitoriu selu crutia si se nulu despolia de acea pucina invetiatura ce o pote capatá prin diare.

Romanulu, care e pré tolerantu, le va ceti scriptele Dloru si déca nu voru fi scrisa cu ortografi'a adoptata de comisiunea filologica, éra tempulu si usulu va decide fara vreo cérta seau disputa imprimatoria. Apoi comitétulu asociatiunei transilvane, dupacumu e compusu elu astadi, va primi verce indireptare buna ce o ar' nimiri in venitoriu cineva, o va luá de a sa, ii va dá putere de lege, o va publicá pentru toti cei ce nu voru a fi rebeli si refractari, si la tempulu seu o va si premiá.

Dupa acésta scurta si animosa introduciune si satisfaciune a mea, se venimu acumu si la meritulu esemplorulu citate de anonimulu nostru fratiuru.

Ce voru literatii seau scriitorii nostrii: cu »volia, una, antaniu, nover, dever, staver, sub si selbaticu, iernaticu inlocude, voiú, o, anteiu, nobilu, debilu, stabilu, su“ „nu sciu nece io;“ dau inse cu socotél'a, cumca candu filologii nostrii punu unu l si n, intre 2 vocali cá in voliu, un'a antaniu

1-o vreu se ne scape limb'a de polisilabismulu celu copilarescu, care semana mai multu a urlatu decatu a vorbitu, asia voiú, si antei cumu-i place numai anonimulu nostru ci si la altii, treca ducase, dar' apoi voiúú, perfectulu dela voliu, antei etate antei a ora, cate 3—4 vocali una dupa alta, pré sunt originali, vedi bene ca la urechile nostre, chiar' si la ale mele — suna mai bine originalitatea copilarésca; noi inse debe se ne radicamu din statulu copilarii.

Că se me pricépa bunii cetitori mai bine ceea ce vreu se dicu, mi-liau volia a aduce aci unu esemplu din cas'a parentiéscă, crediendu ca fia-care va sci aduce indata mai multe pentru sene. Unu frate alu meu, candu incepea a vorbi, vrendu se dica »deschide usi'a« dicea »chiite uia« si asia mai incolo »apte, ingua, in locu de »lapte, lingura.« —

Abstragundu inse dela asemene esemple, de care vedemu si audimu in tote casele unde sunt copili, credu io ca a

2-a cauza, pentru care unii si cei mai renumiti filologi ai nostrii punu pre l, la inceputulu si midiloculu a 2 vocali cá si pre „n“ e sonoritatea, facunduse prin acestea consonante limb'a mai aspra, mai barbatésca mai sonóra si militarésca.

La acésta intrepunere de l, si n, avemu noi cu atata mai vertosu dreptu, pentruca ea nu e o noitura, carpitura seau strainismu, ci e cea ce se aude si astadi in gur'a poporului; asia de esemplu, lasandu pre fratorii cei de preste dunare si carpati si dialectic'a loru, cine nu scia ca romanii din tienutul Orastiei, Devei, Dobrei, tóta valea Hatiegului si-mi pare si Banatu, dicu nunu-mai un'a si antaniu, ci si calcaniu, cuniu, incuniu, incuniatu, granu, frenu, Sabina, Poponea, Dobronea, punu, in locu de calcaiu, cuiu, incuiu, incuiatu, grau, freu, Sibiu, Popoia si Dobroi'a nostra, asemene campenii, farina in locu de faina, Muntenii si cei cu »calcaniulu« de mai susu, punu, puni, puna in locu de puiu, pui, puia etc., etc., etc., si tote acestea ésa din gur'a loru tocma asia de usioru si naturalu, cá din ale nóstre celea copilaresci, si suna la urechile loru — chiar' asia de dulce si placutu, cá in ale nostre cele polisilabe, babesci; si ce e mai minunatu noi cestia cu limb'a cea copilarésca-i intielegemu fórté bene. si fara Dictionariu, chiar' pentru aceia dau cu socotéla si credu io, cá celice intrepunu pre l si n, acolo unde in gur'a poporului pre alocurea nu se aude, o facu acésta si cu acelu dreptu pentruca a

3-a Acestea consonante nunu-mai ne scapa de polisilabismu si ne facu limb'a sonóra si barbatésca cumu am aretatu mai susu, dar' ele inlesnescu preste inchi-puire declinatiunea, conjugatiunea si alte formari, aflanduse totu de una literile cestionate in vre un'a din aste forme, asia d. e. nesuferitulu »liau« liai, liea, ia in locu de iau, iai, ia, in Nru pluralu are luamu, luati etc. etc., si tote substantivele de 2 terminatiuni precumu nela, porcelu, vitielu, pierdu in plu-

ralu pre l cele masculine, si in singularu cele feminine precumu: »nea, porcea, vitiea in locu de nela, porcela, vitiela, asia in grau, freu, puiu, etc. pluralulu e grane, frene, punemu etc. etc. etc.

Cere dar' strins'a consecintia si logica se punemu pe l si n, unde e loculu de pusu. Cu totulu altu ceva ar' fi candu acestea litere, ne ar' ingrauná regulele gramaticali seau ar' face se nu ne intielegemu unii cu altii.

Dupace inse acésta nu e, din protiva limb'a e mai r'ationale si gramatic'a mai usiora; dupace limb'a scrisa si vorbita asia e mai sonora mai barbatesca etc. debe se lasamu in voli'a fiacaruie sesi aléga limb'a copilarésca numita si poetica, seau limb'a barbatesca, fermecatoria si militaresca cu modulu scrierei si ortograf'ia loru.

Din partemi credu, cumca toti aceia, carii voru in adeveru cultur'a limbei romane si a poporului romanu, toti aceia carii voru cá acésta limba si acestu poporu se se radice din statulu copilariei la statulu de barbatu, voru imbracisiá modulu scrierei cu l, n, r si b, unde cere consecint'ia si incungiurarea polisilabismului lasandu pre anonimulu nostru se fia totu copilu.

Catu pentru nover, dever, staveru precumu si altele de natur'a acestor'a, filologii nostrii stau in doue tabare; unii voru se forme si se reforme tote cuvintele cele ce se adopta antaniadata, dupa analog'ia celoru cele avemu din veci, asia dupa sore, sare, ferice, purice, mora, dela sole, sale, mola, felice, pulice etc., dicu nationariu in locu de nationalu, noviru seau noveru dupa o analogia si mai de parte in locu de nobilu etc.¹⁾ Celi-alalti dicu, ca nu debe se stricamu noi cuvintele cele bune si frumoza latinesci, ci imprumatandule seau reluandule, se le lasamu incaltiate, imbracate, cum sunt, se nu ne mai batemu capulu dupace analogia se le mai formamu, reformamu, straformamu si in ce vestmentu se le imbracam, prin urmare acestia scriu amabile si amabilu, nobilu, obiectu si subiectu, conceptu etc. Io me marturisescu de analogistu grosu, spunu inse curatu cá m'am molipsitu tare multu de latinescii din urma, prein urmare in privint'ia acést'a nu vreu se me liau de capu cu anonimulu frate, cu atata mai vertosu nu, pentruca cumu vedeti mie-mi place limb'a sonora, barbatesca, mai militaria, si déca vomu

¹⁾ Vedi mai pe largu aceste prefaceri si schimbari in Tentamen criticum dela pag. 3—36.

oserbá analogi'a strinsu, nu vomu ave acesta limba nece odata.

Dupa experientia de 20 de ani, decandu a esitu Tentamen criticum la lumina si a inceputu Barnuti u a propune filosofi'a in limb'a romana in Blasiu, se pare ca voru invinge analogistii prelatinisci, cu tote acestea se fimu toleranti si se nu uitamu nece odata ce a scrisu Oratiu in Epistol'a catra Pisone: *Licuit semperque licebit. Signatum praesente nota producere nomen. Ut silvae foliis pronos mutantur in annos Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas. Et juvenum ritu florent modo nata vigentque, multa renascuntur quae iam cecidere cadentque quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus. Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.*

Colegii mei póte-si voru mai aduce amente, cumu se incercá renumitul Teologu Moga pe la anulu 1845 in seminariulu din Blasiu intro cercetare scientifica a ne aretá cumu se pote uní „libertasiu“ cu predestinatia, si cumu ne inflá pe noi—carii amu fostu adoptatu libertatea si predestinatiunea in loculu libertasiului etc—risulu audiendu acestu cuventu in gur'a renumitului si pré veneraverului Betranu,—decatu esemple de aceste cu libertasiu, integritasiu, raritasiu, dominiumulu, talentumulu se mai audu si astadi la bunii nostrii betrani, — ce mai sciu nui—va inflá cumva risulu pre urmatorii nostrii de „libertatea, integritatea si Dominiulu“ nostru de acumu, intocma cumu ne aflá pre noi atunci, pentruca ei, dupa parerea anonimului nostru pote voru se dica „iertatea in locu de libertate, dupa analogia inse voru dice intregitatea si Dominiulu celoru mai tari preste cei mai de veri.—

„Verbulu subire = suire, apoi su mene, su tene, su elu, au pusu su mésa, jace su patu precumu vorbesce poporul, aréta cumca propositio—dóra praepositio—sub, romanesc nu e sub ci numai su;“

Asia pote ca e prela Dvostra fratiorele anonime: pre la noi inse si pre unde am amblatu io te incredintiediu, ca e „supt“ si de aicia a inceputu unii scriptori romani intre carii si io, a contrage aceste 2 consonante in un'a si buna, si a scrie sub in locu de „supt“, despre una parte cá se destinga prepusetiunea „supt“ de supinulu lui sugn „suptu“, despre alta cá se fia limb'a mai sonóra.

„Su“ alu Dtale, care lu-deduci dela subire, de si e rationalu si dupa o analogia ore care, credu, ca va remané ne suitu la onórea clasicitatii, cu atat'a mai

vertosu pentruca avemu inca unu su, din verbulu „fire“, care deocamdata se mai pote folosi in nru singularu mai alesu deca scrie cineva pronumele eu, „io“ cá italianii, „io—su omu de omenia,“ in pluralu inse „ei—su ómeni de omenia,“ nu e de suferitu.

„Cum si per“ etc. romanesc se dicu „cu“ si „pe“. — Despre „cum“ nu am vediutu se se scrie altmentre decat „cu“ si nu precepu cumu lu-aduse anonimulu la lupta seau indoéla; dara „per“ cu pe nu me involiescu 1. pentruca nu e asia in sant'a scriptura 2. pentruca pre suna pré fromosu in guriti'a banatieneloru, a 3. pentruca e barbatescu, si sonoru, 4. pentruca se afla curatu in toti verbii compusi cu acést'a prepusetiune, asiá in prefacu, precepu, preambulu, a 5. pentruca deca anonimului nostru-i place móle si moleta-tea, mie-mi place aspru si asprimea, „déca esci móle toti te baga'n fóle.“

„Regul'a e: cumca litera j numai innainte de a, o, u, suna cá ж, ér' innainte de e, si i, nu“—Pentru numele lui Ddieu! unde ai cititu si vediutu Dnule ast'a regula? Eu am cititu regulele ortografice de neobositulu Sincanu, de A. T. Laurianu, de D. Boer Ioanu Eliade, A. Florianu, T. Cipariu, Sava Popovicu, G. Munteanu, I. Puscariu, I. Codru, Dionisiu Martianu si tóte abcdariele si incercarile altoru barbati ¹⁾ si numi aducu amente se fiu datu de o asemené regula. — „Innainte de e, i, suna j cá „j“ precumu genunche, géna, gingina, lege“ etc. standu acesta regula: sprijinitu, ojelitu etc. „se cade a se scrie cu „g“—objectu, proiectu, subietu, acestea-su nesce monstruri in limba, deci acei ce nu sciu preface vorbele latine pe romanian se le lasa intregi latine lasandu afara numai consonant'a depre urma.“

Asia resonéza anonimulu nostru, si eu me juru pe toti Ddieii ca nulu intielegu, éra déca-lu intielegu mi se pare nu scie cumca ж si j, sunt departe unele de altele, precatu e departatu resaritulu de apusu, pentrucá cu ж scriemu numai unele cnvente romanesci, care se incepu cu—j, precumu „júde“, juratu, juramentu, june si celea straine cumu e spriginitul si ojelitul D—sale. Eara cu g, preste totu scriemu i—o pre j din gur'a romaniloru ce locuescu' intre Ternav'a mare si Dunare

¹⁾ E caracteristicu, cá mai toti romanii din imperiulu austriacu facu inceputulu in literatura cu gramaticii si ortografii, éra celi din principate cu versuri si poesii.

nefacundu cei dintre Târnava și Mureșiu până în Tis'a deosebire în pronunția între **Ж** și **У**; 2-a pre **У** care se naște din **г** curat urmandu după elu **e**, seau **i**, **asia** din legu, legi, lege și relege seau religiune, dein culegu, culegi din spargu, spargi și spargere.

Obiectulu, subiectulu și proiectulu nu-su monstruri, ci frantiosimi curati adoptati de unii scriitori de dincolo fara vre o lege seau regula conducatoria și imitati și de unii de ai noștrii, carii vrure se le treca operile pre acolo.

Ce se va alege din obiectum, subiectum și proiectum nu știu, pentruca aici e o neinvolvere înreita, *et quidem* a) neinvolvere pentru propusetiunile ob, sub, și pro; b) neinvolvere pentru **i** séu **j**; c) neinvolvere pentru **e**, care după analogia pieptului, laptelui etc. ar' fi se fia **p**. Déca anonimulu nostru prepusetiunea sub pote și ob, o reduce la su, și o, cumu vrù se ne demonstre mai susu, va trebui se scrie **s**uieptu și **o**ieptu cumu a format'o Domnulu Barnutiù inca pe la an. 1840, seau deca „**j**“ urmatu de **e**, seau **i**, după ne-mai-audit'a regula a Dlui suna că **i**, „subiectu și ojectu“, seti-se rumpu limb'a dar' se mergemu pre rondu, și **asia** se venimu la pro. Anonimulu dice ca „pro“ nu avemu în limba, eulu întrebuint'a Dlui de protia-pu? și déca a auditu, scia ca pro-tiapulu e compusu din „pro“ și „tiapu“ și însémna oiste seau ruda, precumu adeca suntemu ruditi seau cu vite seau cu tiapii, — vreu se dicu după cumu ne place limba móle séu sonora aspra. Decatu, tóta cearta asta monstruosa a fostu hoterit'-o ¹⁾ D. Maioreșcu inca acu 20 de ani în foi'a pentru mente, anima și literatura, aretandu ca déca dicemu aieptatu, inieptatu, aieptu, inieptu debe se dicemu și proieptu, obieptu, subieptu, éra la carii le place limb'a mai sonora voru dice și scrie proiectu, subiectu etc., prin urmare seau aru trebui se scrie Dielantii noștrii cumu vedu ca scriu și alti botezati, și se respecteze autoritatile, seau se citésca și studie mai antaniu limb'a și literatur'a ei, și apoi și numai apoi se se apuce de proiepte și observatiuni limbistice, apoi după pace a facutu și pregatitu aceste observatiuni, se astepte cu ele gata 9 ani de dile cumu a disu Oratiu poetiloru „*nonum prematur in annum*“; acésta la noi ar' fi cu atata mai de lipsa, fiindca limbistii noștrii stau în

o categoria cu poetii cum amu vedutu în not'a de mai susu.

„Selbategu, verategu, nebunategu“, **asia** e, **asia** a scrisu și D. Protopopu Nicolae Maniu și a vrutu se ne faca se scriemu și noi că Dlui; dar' D. Baritiu fiindu pe la 1847 Redactoru l'a reflectatu, ca poporulu dice și selbaticu, veraticu, și nebunaticu, și cu cauta se lu-tieniu în cuventu, — mai adaugandu ceea ce nea invetiatu A. T. Laurianulu în Tentamele criticu, ca e, și i, sunt cumnate, de aceea dicemu trei, și trii, nice, nece, nimica, nemica ne și ni, me și mi. Acumu fiindu acésta cumnata tare vechia, pentruca și innainte cu 2000 ani a disu Julius Caesar, tris, triis, deunde tribus, alii tres etc. și adiectivele de a 3 declinatune le avemu și pana astadi în ablativiu în e, și i, fragile, fragili, imbecile — li, se o mai tienemu și noi, ca nu ne va strică nemica, decatu celu multu va vedí simplicitatea celoru ce se céta despre ea.

Se fii sanetosu și se traesci la multi ani fratiorulu anonime, pentruca m'ai facutu se rumpu tacerea și se me resoflu unu picutiù.

(Vá urm.á.)

Materiale de instructiune.

Procedere metodică în propunerea părții sintactice a gramaticii în școlile primare.

(Urmare din Nr. 49.)

Propusatiunea compusă (propusatiuni primare și secundare).

Numiti feliurite orologie! Orologiu de perete, de busunariu, de turnu, de sóre. — Din ce sunt compuse cele d'antai trei feliuri de orologie? Din róte, cuadrante (séu fețele orologiilor), aratatori etc. — Numiti lucrurile din cari e facutu unu orologiu de perete! Róte, clopotu cuadrantu, pendulu, aratatori, pundi etc. — Din cari parti se compune captoriulu școléi? Din picioré, usia, hórne, lutu etc. — Numiti lucruri, cari nu-su compuse din diverse parti! Feru, focu, artia, lana, pêru etc. — Care lucruri se dicu compuse? Cari s'a facutu séu produsu prin colegarea séu împreunarea mai multoru lucruri diverse (deosebite). — Ce întielegeti inșă prin compunere? Legatur'a séu împreunarea duoru séu mai multoru lucruri într'unu întregu. — Ce este contrariulu dela „compusu“? Simplu. — Ce întielegemu dara prin simplu? Lucru necompusu din mai

¹⁾ Dela hotenr-ulu francescu.

multe alte parti. — Cum putem in asta privintia imparti tóte lucrurile din lume? In simple si compuse. — Vedeti acésta impartiela o urmâmu si la propusatiuni. O propusatiune, care sta numai din unu subiectu, o copula si unu predicatu, o numimu simpla. — Dincontra acea propus., care sta din mai multe propusatiuni singurite, cari insa tóte si-au subiectulu, copul'a si predicatul'or deosebitu, se numesce propusatiune compusa. — Séu

Combinarea a doue séu mai multe propusatiuni, spre a esprime o cugetare, forméza propusatiunea compusa.

Destingeti, care din urmatórele propus. este simpla si care compusa: „condeiulu e bunu“. „Me bucuru, caci inveti bine“. — Propusatiunea antáie e simpla, caci are unu singuru subiectu, o copula si unu predicatu; adóu'a propus. insa are dóue subiecte si dóue predicate deosebite, prin urmare e prop. compusa.

In compusetur'a mai multoru lucruri intr'unu itregu, este cate unu lucru mai insemnatu decatulu altulu, precum vom puté vedé acést'a dintr'unu esemplu. — Numiti partile capitale din care e pusa la olalta (compusa) ferést'a scólei nóstre! Sticla, cadre (margine, parcané) etc. — Care -su partile secundarie la ferést'a acést'a? Titinile, carligele etc. — Insa candu alte parti secundare aru lipsi dela ferést'a, cum a-ti numi-o voi atanci? Ferést'a. — Asiá, caci la multi ómeni seraci ferestile sunt lipsite de aceste parti, si ele totu-su feresti. — Partile aceste secundarie prin ce si-capata valórea loru, si candu sunt ele folositóre? Dupa-ce s'a combinatu (legatu, impreunatu) cu ferést'a séu partea principala a lucrului. — Pe tóta 'ntemplarea feratur'a la ferést'a fara de legatura cu acést'a folosesce puçinu; ér impreunata cu ea are acelu folosu, ca ferést'a se póte deschide si inchide usioru, asemene prin carlige se tiene ferést'a deschisa si este aparata contr'a pericolului de ventu, éra prin carligeii din launtru se intiepenesce candu se inchide, cá se nu se deschida de sine. Intocm'a e si cu propusatiunea compusa. Acést'a, cá si ferést'a, stá din parti séu mai bine din propus. primarie si secundarie. Propusatiunea secundaria desbinata de cea primaria, e fara de folosu, adica n'are intielesu. Éra in legatura cu prop. primaria are intielesu si este acelei'a toc'm'a asiá de folositóre, cum sunt partile secundarie ale ferestei la acést'a. Precum acele parti au unu scopu otarítu, asiá are prop. secundaria unu asemene scopu si adica acél'a,

de a complini si a determiná mai d'aprópe propusatiunea primaria.

Acum mai repetati cele ce v'am spusu despre propusatiunea compusa! Ne-ai spusu ca

1. propusatiunea compusa din mai multe propusatiuni, cari tóte si-au subiectulu, predicatul'or si copul'a loru;

2. prop. comp. stá dintr'o propusatiune primaria si din un'a ori mai multe prop. secundarie.

Ce folosu au propusatiunile secundarie? Determina (otarescu) mai d'aprópe propus. primaria. — Acum veti puté si a-mi spune, ca ce este o prop. secundaria? Este acea prop., care determina mai d'aprópe p'o alta propusatiune. — Si care prop. nu servesce spre determinarea mai d'aprópe a altei-a? Propusatiunea primaria. — Ce este prin urmare propusatiunea primaria? Propusatiunea primaria este o asemene propusatiune, care nu determina mai d'aprópe o alta propusatiune. — Impreunarea propusatiuniloru primarie cu cele secundarie se dice propusatiune compusa prin subordinatiune. — Prin ce vorbe impreunâmu constructiuni? Prin conjunctiuni. — Numiti unele! Ca, caci, pentru-ca, asiá-dara, atunci etc. — Afara de aceste conjunctiuni ne mai folosimu la legarea propusatiuniloru si cu pronumele: care, carea. — In propusatiunea compusa prin subordinatiune: „Se aduce mediculu, pentruca esti bolnavu“, care e propus. primaria si care cea secundaria? Prop. primaria e »se aduce mediculu“. — Dovedeti acést'a! Acea propusatiune are intielesu si singura, si nu determina mai d'aprópe nici o alta propusatiune. — Care e propusatiunea secundaria? „Pentruca esti bolnavu“. — Se demustrati, ca este o propusatiune secundaria! Ea, singurita, nu infaçisiédia o cugetare deplinu si asiá n'are intielesu de-plinu, este aternatóre dela propusatiunea primaria si o determina p'acést-a mai d'aprópe. — Dara in-catu depinde ea dela propus. prim.? Intr'atat-a, ca fara d'aceea ea nu se póte intielege. — Si incatu determina ea mai d'aprópe propusatiunea primaria? Intr'atatu, ca arata pentru ce se aduce mediculu.

(Vá urmá.)

Varietati.

Anecdote istorice, spuse copiiloru cá introduce in istoria lumii.

Judele persianu.

Persi'a e in Asi'a. Mai demultu facea imperatia tare, éra acum'a a decadiutu.

În tiér'a acést'a odinióra se facea multa abusare cu dreptatea. — În cetatea Ispahan unu cetatianu intalnindu pe unu judecatoru, lu-opresce si-i spune ca carnea, ce o duce elu înmâna; e cumparata dela macelariu si e reu mesurata. În intaritatea sa i spuse judecatorului, ca ei sciu a pune pretiuri pentru carne, dara nu-su în stare a priveghia cá macelarii se aiba mesuri bune. Judecatoriu lu ruga indata pe acelu omu, cá se lu-duca la acelu macelariu. Se dusera, mesurara carnea a dóu'a óra si aflara ca în adeveru trage pré puçinu. Macelariulu incepù a tremurá de fric'a pe-depsei. Judecatoriu lu intrebà pe omu: ce pedépsa cere?

— „Acea — dise elu — cá carnea cata 'mi mai lipsesce se se taie din trupulu macelariului.“

— „Bine — response judecatoriu lu — éca bard'a, taie; dar' de vei taia mai multu ori mai puçinu din trupulu lui, decatu ti-lipsesce tie din carne, atunci esti mortu.“

Inculpatoriulu si'a retrasu cererea si a mersu acasa.

(Vá urmá.)

Cuvéntulu divinu.

„Acel'a ce manâncea din panea acésta
„va fi viu în veci.“ Ioanu.

Asia ai disu tu Dómne! ca omulu nu traesce
Cu panea ce la masa elu si-o intipuesce;
Caci omului ii trebe ceva mai priinciosu.
De lumea necurata, de lumea cea de josu,
Cuvéntulu teu, o Dómne! ilu póte despartí:
Caci lui ii trebuiesce a se însufleti,
Precum odinióra la sacrulu teu cuvéntu
Póporele din lume, din ori si ce pamentu,
Veniau se se supue cu sufletu incantatu
L'a ta putere 'nalta ce Tatalu ti-a fostu datu.
În totdeuna dulce tu calea iti urmaí;
Pe celu ce va credintia de patimi vindecai.
În Siri'a intréga numele teu erá
Purtatu din gura 'n gura si toti ti se inchiná.
Cuvéntulu teu celu dulce poporulu ilu avea
Cá cea mai buna pane ce viati'a ii tienea;
Cá riurelu de balsamu din gura-ti purcediendu
Ilu priiniá poporulu candu te - ascultá dicéndu:
„Ferice de seracii la spiritu, caci a loru
„Va fi impartia si-alu ceriului odoru!
„Ferice de - acei cari suntu blandi în aplecari,
„Caci inim'a loru n'are dureri si sbuciumari!
„Ferice cei ce varsa lacrimi, caci voru primí
„Placuta mangaere în ceriu candu voru vení!
„Ferice celu ce este misericordiosu
„Caci nu va fi în ceriuri privitu cá peccatosu“.

Asia vorbesci tu, Dómne! si omulu pe paméntu
„Si simte fericirea dupa alu teu cuvéntu.
Cu astfelu de maxime tu ne întieptiesci
Si inimele nóstre le imbunatatesci.
Candu de amaratiune credintia o uitamu,
Si-adeveratulu bine nu scimu se-lu deslegamu,
Ah, catu este de dulce, o mare Dumnedieu!
Se ascultamu ca vine la noi cuvéntulu teu,
Cá ventulu pintre salcii séu cá mirosu placutu
De flóre odoranta ce brum'a n'a batutu!
Retrasu într'o valcica, sub umbr'a unui pomu,
În linisce si pace, e dulce pentr'unu omu
A stá cá se cetésca incetu în mintea sa
Acésta carte mare ce e lucrarea ta;—
Acésta carte - eterna ce 'n secolu va trai,
Pe care ai dictat'o spre a ne mantuí
La sántii tei apostoli si care o numimu
Pré-Santulu Evangeliu, cati întru elu traimu.
În ea este sperantia, viatia si amoriu;
Ea ne arat' lume c'unu dulce viitoriu,
C'umu orisonu mai rosu, c'unu ceriu multu mai stelosu.
Cu diorile mai albe, c'unu sóre mai focosu;
Si daca 'nchide cartea sermanulu muritoriu,
Chiaru de n'a întieles'o, remane visatoriu.

Ér dac'asta placere elu nu o póte aflá,
Si daca ochii 'n ceriuri nu - si póte implantá
Se vad' acea multime de stele ce lucescu
Séu nourii sub sóre ce ploii învaluescu,
De s'affa în vr'o cetate ce muri o incongiuru,
Séu de se'nchide 'n casa, se siédia pe alu seu doru;
Grabésca-se s'asculte sunandu si resunandu
O vóce care-lu chiama la Domnulu mai curéndu.
Acést'a e campana, organu religiosu.
E clopotulu d' arama ce sun' armoniosu
Si respandesce 'n aeru suspinuri ingeresci
Ce ne precede în cale spre regiuni ceresci.
Si candu in a ta casa a merge ne grabimu,
Noi dicemu: Dómne sánte! Pe tine te iubimu!

Atunci o alta vóce, mai via, mai cu focu,
Decatu acea d' arama ce suna 'n ori ce locu,
Se 'naltia si patrunde chiar inime de feru;
Acésta-i leturgi'a a legiloru din ceru.
Totu vócea ta, o Dómne! e asta ce ascultamu:
Candu preotulu vorbesce, la tine cugetamu;
Dela ai tei Apostoli elu darulu a primitu
Cá se reintarésca sufletulu ratacitu;
Se ne aduc' aminte de tine ne'ncetatu,
De ale tale fapte ce póte am uitatu,
De - alesii tei, de ângeri, de alu ceriului amoriu,
Cum si de fericirea ce-avemu în viitoriu.

Fiindu ca tu esti, Dómne! care prin elu vorbesci.
Fiindu ca tu poti totulu si tóte ce voesci,
Sosésca a ta vóce la capatânilu meu
Candu va fi se se stinga viati'a ce am eu;
Si fâ cá alu teu ingeru, candu va fi cá se moriu,
Se vie se-mi descepte sufletu-mi trecatoriu
La semnulu vócei tale, la sacre rugatuni,
La cantece pióse, la marile-ti minuni,
Si-apoi se-lu iá cu sine spre a-lu înfacisia
La 'nalt'a judecata ce tu ai a o dá.

G. Sionu.